A R I Ş

Özel Sayı/ Special Issue/ September 2026
Değerlendirme: İki Dış Hakem / Evaluation: Two Outside Judges
Çift Taraflı Körleme / Double-Sided Blind Refereeing
Benzerlik Taraması Yapıldı/Similarity Scan Performed - intihal.net

Başvuru/Submitted:18-11-2025
Kabul/ Accepted: 11-06-2026
Yayın/ Publication: 30 Eylül 2026

Kanunî Sultan Süleymân Divânı'nın Varşova Nüshası: Araştırmaların Mevcut Durumu

Benedek Péri | 0000-0002-3415-5532 | peri.benedek@btk.elte.hu
Doç. Dr. | Eötvös Loránd Üniversitesi | Beşerî Bilimler Fakültesi
Türkoloji Bölümü
Budapeşte | Macaristan

https://ror.org/01jsq2704

Atıf: Péri, Benedek (2026). "Kanunî Sultan Süleymân Divânı'nın Varşova Nüshası: Araştırmaların Mevcut Durumu" *Arış*, Özel Sayı, Osmanlı Kitap Sanatları ve Musavver El Yazmaları: Yeni Örnekler, s. 108-125

Öz

Bu makale, Sultan I. Süleymân'a (hük. 1520-66) ait en erken tarihlendirilmiş şiir koleksiyonu olarak kabul edilen Muḥibbî'nin Varşova divanı üzerine kapsamlı bir inceleme sunmaktadır. Yüksek nitelikteki kağıdı ve cildi, eserin Osmanlı sarayında, muhtemelen sultanın bizzat gözetimi altında derlenmiş olduğunu göstermektedir. El yazmasının özgünlüğü ve önemi, yalnızca daha önce yayımlanmamış şiirleri içermesinden değil, aynı zamanda metinleri daha sonra gözden geçirilerek 16. yüzyıl ortalarında tertip edilen tezhipli dîvânlarda daha işlenmiş biçimleriyle yer alan şiirlerin erken versiyonunu muhafaza etmesinden kaynaklanmaktadır. Eser, farklı el yazısı türlerini barındırır. Bazı bölümler Sultan Süleymân'ın kendi el yazısı olabilecek niteliktedir, bu durum sultanın yazınsal kimliği ve şiir geleneğine aktif katılımına dair önemli ipuçları vermektedir. Ayrıca, kullanılan kağıdın Çin kağıdından esinlenmiş yerel bir Osmanlı taklidi olması ihtimali, Osmanlı kitap sanatları açısından önemli bir estetik ve teknik özelliği işaret eder. Varşova el yazması, Osmanlı edebiyat, kültür ve sanat tarihinin yanı sıra 16. yüzyıldaki imparatorluk kimliği inşası sürecini anlamak açısından da değerli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, söz konusu el yazmasının hem içerik hem de görsel yönleriyle Osmanlı entelektüel tarihine katkılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Muḥibbî, Sultan I. Süleyman, El yazması, Divân.

Makale Bilgileri

Etik Beyanı	Bu makale Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından 21 Kasım 2024 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen "Osmanlı Kitap Sanatları ve Musavver El Yazmaları: Yeni Örnekler Sempozyumu"nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.
Yapay Zekâ Beyanı	Çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, tarafımca bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.
Etik Kurul İzni	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatürtaraması/ yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Bildirim	arisdergisi@akmb.gov.tr
Lisans	Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.
Dizinleme Bilgileri	Dergi TR Dizin, ERIH PLUS, J-GATE INDEXING'de taranmaktadır.
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı	Yazmanın görüntülerini bana gönderdiği için Dr. Natalia Królikowska'ya derin şükranlarımı sunarım. Bu makalede yer alan Varşova divanına ait tüm fotoğraflar kendisi tarafından çekilmiştir.

The Warsaw Manuscript of the Divan of Sultan Suleiman the Magnificent: The Current State of Research

Benedek Péri | 0000-0002-3415-5532 | peri.benedek@btk.elte.hu
Doç. Dr. | Eötvös Loránd University | Faculty of Humanities Department of Turkic Studies
Budapest | Hungary
https://ror.org/01jsq2704

Citation: Péri, Benedek (2026). "The Warsaw Manuscript of the Divan of Sultan Suleiman the Magnificent: The Current State of Research" *Arış*, Special Issue, Ottoman Book Arts and Illustrated Manuscripts: New Examples, pp. 108-125

Abstract

This paper presents a comprehensive study of Muḥibbî's Warsaw dīvān, regarded as the earliest dated collection of poetry attributed to Sultan Süleymân. The high quality of the paper and binding indicates that the manuscript was likely compiled within the Ottoman imperial palace, probably under the direct supervision of the sultan himself. The manuscript's uniqueness and significance lie not only in its inclusion of previously unpublished poems but also in preserving earlier versions of poems whose texts were later revised and appear in a more refinde form in the illuminated dīvāns compiled in around the mid-sixteenth century. The volume features multiple handwriting styles; some sections are attributed to Sultan Süleymān's own hand, offering important insights into the sultan's literary identity and active participation in the poetic tradition. Furthermore, the paper used may represent a local Ottoman imitation inspired by Chinese paper, reflecting a significant aesthetic and technical development in Ottoman book arts. The Warsaw manuscript emerges as a valuable resource for understanding Ottoman literature, culture, and art history, as well as the process of imperial identity formation in the 16th century. This study aims to highlight the manuscript's contributions to Ottoman intellectual history, considering both its textual content and visual characteristics.

Keywords: Muḥibbī, Süleyman the Magnificent, Manuscript, Divân.

Article Information

Ethical Decleration	This article is an expanded version of the paper presented at the "Ottoman Book Arts and Illustrated Manuscripts: New Examples Symposium", organised by the Atatürk Cultural Centre in Istanbul on 21 November 2024.
AI Disclosure	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content has been produced by myself in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Ethics Committee Approval	The study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained through a literature review / published sources. It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of the study and that all referenced works are listed in the bibliography.
Complaints	arisdergisi@akmb.gov.tr
License	This article is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).
Indexing Information	The journal is indexed in TR Dizin, ERIH PLUS and J-GATE INDEXING.
Conflict of Interest	There is no potential conflict of interest in this study.
Acknowledgment and Support Declaration	I would like to express my sincere thanks to Dr Natalia Królikowska for sending me the photographs of the manuscript. All the photographs of the Warsaw divan featured in this article were taken by her.

1. Muḥibbî Dîvânı: En Kapsamlı Neşirler ve Yazma Nüshalar

Kanunî Sultan Süleymân'ın, Muḥibbî mahlasıyla kaleme aldığı şiir külliyatı, 16. yüzyıl Osmanlı edebiyatı tarihi alanında çalışan araştırmacılar için büyük önem arz etmektedir. Bu önem, bir yandan söz konusu dönemin haklı biçimde Osmanlı şiirinin altın çağı olarak kabul edilmesinden, diğer yandan ise sultanın toplum içerisindeki merkezi konumu ile ona atfedilen şiirlerin hacimli oluşundan kaynaklanmaktadır. Son yirmi yıl Muḥibbî üzerine yapılan araştırmalar açısından son derece verimli olmuştur. Coşkun Ak tarafından 1987 yılında yayımlanan anıtsal Muḥibbî Dîvânı derlemesini, 2016 yılında Orhan Yavuz ve Kemal Yavuz'un editörlüğünde yayımlanan daha kapsamlı bir cilt takip etmiştir. Bu ikinci çalışma, Muḥibbî'ye ait ait olan ve daha önce bilinmeyen çok sayıda şiiri gün yüzüne çıkarmıştır.

Bu dönemdeki araştırmalar büyük ölçüde yayımlanmamış şiirlerin neşri üzerinde yoğunlaşmış olsa da aynı zamanda Sultan Süleymân'a ait şiirleri içeren bazı önemli yazma nüshaların neşrine de başlanmıştır (Kut 2019). Bu süreç önümüzdeki dönemde de sürecektir, zira hâlihazırda yayımlanmamış bazı nüshalar –örneğin Hamburg'daki (Czygan 2024) ve İsrail'deki (Péri 2019)– alanda çalışan araştırmacılar tarafından yayına hazırlanmak üzeredir. Bu yeni malzemenin neşri, Sultan Süleymân'ın şiirlerine dair çalışmaları zenginleştirerek yeni ve değerli açılımlar sağlayabilir.

Yazmalar üzerine yürütülen araştırmalar ilerledikçe, bu nüshalar arasında, Sultan Süleymân hayattayken istinsah edilmiş olan belirli bir grubun özel bir önem taşıdığı giderek daha belirgin hâle gelmektedir. Bu gruba ait, şimdiye dek tespit edilmiş en eski tarihli nüsha 947/1540–1541'de derlenmiş olup, hâlen Mısır'da Hidîviyye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir (Kut 2019, s. 87). Söz konusu yazmaların büyük kısmı 1550'li ve 1560'lı yıllara tarihlenmektedir. Bu durum onların sultanın saltanatının son dönemlerinde üretildiğini göstermektedir.

Muḥibbî'nin şiirlerine dair doğruluğu kanıtlanabilir şekilde daha erken tarihli herhangi bir nüshanın keşfi, bu alandaki araştırmaları önemli ölçüde ilerletecektir. Böyle bir keşif, bir yandan hangi şiirlerin daha önce kaleme alındığını göstermek suretiyle divanın kronolojisinin daha hassas biçimde belirlenmesine katkı sağlayabilir, öte yandan, şimdiye dek Muḥibbî çalışmaları çerçevesinde belirgin biçimde eksik kalan bir araştırma hattının—yani yazmaların karşılaştırmalı analizinin—başlatılmasına vesile olabilir. Zira bugüne kadar yazmalara dayalı yapılan incelemelerde, sistemli ve metin düzeyinde karşılaştırmalar yürütülmemiş, bunun yerine mümkün olan en fazla sayıda şiirin derlenmesine odaklanılmıştır.

2. Muḥibbî Dîvânı'nın Varşova Nüshası

Yakın zamanda gün yüzüne çıkarılan Varşova yazması, tarihli ve erken nüshalardan biri olup birçok açıdan özgün bir nitelik taşımaktadır. Her ne kadar bu yazmaya dair ön rapor niteliğinde bir çalışma hâlihazırda yayımlanmış olsa da (Péri 2025), söz konusu çalışmanın kaleme alınmasından bu yana yürütülen araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bulgular ayrıca dikkate değerdir. Bu sonuçlar yalnızca ayrıntılı bir değerlendirmeyi hak etmekle kalmaz, aynı zamanda şimdiye dek yapılan araştırmaların yeniden ele alınması ve özetlenmesi için de bir imkân sunar.

Yazma ilk kez 1967 yılında, Polonya'daki çeşitli koleksiyonlarda muhafaza edilen Farsça ve Türkçe yazmaların kataloğunu hazırlayan Tadeusz Majda tarafından tanıtılmıştır (Majda 1967, s. 122–123). Majda, yazmanın özelliklerine dair son derece ayrıntılı ve kap-

samlı bir betimleme sunmuştur; ancak 46. sayfada[1] yer alan tarihin ikinci rakamını yanlış okuyarak temel bir hata yapmıştır. Majda'nın okumasına göre tarih 936 H. yılına tekabül etmekte ve böylece yazmanın 1529–30 yıllarına ait olduğu sonucuna varılmaktadır. Oysa tarihin ikinci rakamı son derece açık ve kuşkuya yer bırakmayacak şekilde 2'dir. Dolayısıyla şiirler bundan on yıl önce derlenmiştir. Doğru tarih bu durumda 926 H. (1519–20) olup, bu tarih aynı zamanda Süleymān'ın tahta çıktığı yıla karşılık gelmektedir.

Majda'nın hatası büyük olasılıkla rakam biçimlerinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır; nestaʿlīk hatla yazılmış "2" rakamını, rikʿa üslubundaki "3" şeklinde okumuş olmalıdır. Yazmanın tarihinin on yıl daha erken bir döneme, yani 926 H. (1519–20) yılına ait olduğunun anlaşılması, içeriği bakımından dikkate değer bir anlam taşır. Zira bu tarih, Muḥibbî'nin henüz görece erken yaşlarında kaleme aldığı şiirleri içerdiğini göstermektedir. Şairin 1494 yılında doğduğu göz önünde bulundurulursa, bu durum daha da anlam kazanmaktadır. Bu gerçek, nadir rastlanan ve son derece kıymetli bir imkân sunar: Bu cildin içeriği, sultanın hayatının sonlarına doğru derlenen daha geç tarihli mecmualarla karşılaştırıldığında, 16. yüzyılın en önde gelen edebî simalarından birinin şiirsel gelişim çizgisi takip edilebilir hâle gelir.

Varşova Üniversitesi Kütüphanesi'nde muhafaza edilen yazmanın (Sygn. 219) ilk varağındaki, altın mürekkeple yazılmış başlık da yazmanın daha erken bir tarihe ait olduğunu destekler niteliktedir. Başlığın *Dîvân-ı Süleymân b. Sulṭân Selîm* olması, yazmanın derlenmeye başladığı sırada Süleymān'ın babası Yavuz Sultan Selîm'in (hük. 1512–1520) hâlâ hayatta ve tahtta olduğunu düşündürmektedir. Karşılaştırma yapmak gerekirse, Süleymān'ın hayatı boyunca istinsah edilmiş diğer bazı yazmalarda daha farklı unvanlar görülmektedir: İsrail Millî Kütüphanesi'nde bulunan nüshada başlık *Dîvân-ı Ḥażret-i Süleymân Ḫân* şeklindedir (*Dîvân-i Muḥibbî* Yahuda Ar. 1065, vr. 4b–5a); Hamburg nüshasında ise *Dîvân-ı Ṣâliṣ min Kelâm-i Sulṭân-i Salâṭîn-i Zemân Abû al-Ġâzī Sulṭân Süleymân Ḫân* başlığı yer almaktadır (*Dîvân-i Muḥibbî* Hamburg, Museum für Kunst und Gewerbe, MKG 1886.168, vr. 1b–2a); Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde muhafaza edilen nüshada ise *Dîvân-ı Pâdişâh-i Cihân Ḥażret Sulṭân Süleymân Ḫân* başlığı bulunmaktadır (Türk ve İslam Eserleri Müzesi, 1962 vr. 1b–2a). Bu başlıkların hepsinde Süleymān'ın padişah olduğunun vurgulanması, Varşova nüshasının Süleymān'ın şehzadeliğinin son aylarında istinsah edildiği fikrini güçlendirir

3. Varşova Nüshasının Cildi ve Kâğıdı

Varşova yazmasının hem zarif dış kapakları hem de zengin biçimde bezeli iç kapakları, mücellitlerinin ustalığını ortaya koymakta ve yazmanın bir zamanlar varlıklı bir hâmîye ait olduğunu ima etmektedir.

Yazmanın kâğıdı da eserin varlıklı bir sahibi olduğunu düşündürmektedir. Pembe, kirli beyaz ve koyu lacivert tonlarında boyanmış yapraklar, altın püskürtme (*zerefşân*) tekniğiyle süslenmiştir (Resim 1: *Dîvân-ı Muḥibbî,* Varsova nüshası s.78) Bu renkli kâğıtlar, kökeni Çin'e dayanan ve Timurlu (1370-1507) sahiplerin yazmalarında sıkça rastlanan kâğıt türlerini akla getirmektedir. 15. yüzyılda Fars kültür coğrafyasında el yazması üretiminde kullanılan ve "Çin kâğıdı" olarak anılan bu kâğıtlar genel olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. İlk grup, doğrudan altın serpiştirilmiş ya da altın zerreciklerle bezenmiş renklendirilmiş kâğıtları kapsar; buna ek olarak bazı örneklerde altınla basılmış motif ya da motif ayrıntılarına da

[1] Yazmada yer alan tüm sayfalar, Avrupa tarzı bir numaralandırma ile kayıt altına alınmıştır.

rastlanır (Sturkenboom 2018, s. 208). Varşova divanında kullanılan kâğıt, ilk bakışta ilk kategoriye ait örnekleri çağrıştırmaktadır.

15. yüzyılın başlarında, Şâh Ruḫ'un (hük. 1405–1447) saltanatı sırasında Timurlu-Ming ilişkileri belirgin biçimde yoğunlaşmıştır (Rajkai 2025, s. 106). 1407 ile 1424 yılları arasında Timurlu topraklarından Çin'e yirmi elçi gönderilmiş, buna karşılık Çin'den de çeşitli elçilik heyetleri Timurlu sarayına ulaşmıştır (Rossabi 2014, s. 177). Daha önceki araştırmalarda, Çin'den gelen bu elçiliklerin—muhtemelen diplomatik armağanlar olarak—yanlarında altın serpiştirilmiş ya da altın zerreciklerle süslenmiş renkli kâğıtlar getirdiği varsayılmış ve bu kâğıtların daha sonra değerli el yazması üretiminde kullanıldığı ileri sürülmüştür (Blair 2000, s. 26). Ancak son dönemde Çin kaynaklarına dayanan araştırmalar, bu tür altın bezemeli kâğıtların temininin sadece bu yolla sınırlı olmadığını açık biçimde ortaya koymuştur. Bu tür kâğıtlar ya imparatorluk sarayında kabul edilen ziyaretçilere sunulan ihtişamlı hediyeler arasında yer almakta (Sturkenboom vd. 2022, s. 177) ya da taht makamına sunulan arzuhâllerle—yani altınla süslenmiş kâğıt talebini içeren dilekçelerle—temin edilmekteydi (Yu 2021, s. 95). Bu belgeler ve uygulamalar, lüks kâğıdın Fars (*Persianate*) kültür coğrafyasında yüksek itibarı olan değerli bir meta olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Günümüze ulaşan Çin kâğıdı üzerine yazılmış yazmalar, bu denli özenli biçimde üretilen eserlerin şüphesiz varlıklı hâmîlere, belki de doğrudan hükümdarlara sunulmak üzere hazırlandığını göstermektedir. Dahası, bu tür yazmaların yalnızca Timurlu bağlamına özgü olmadığı da kanıtlanmıştır. Nitekim Tebriz'de, Akkoyunlu sarayında da bu tarz yazmaların tertip edildiği bilinmektedir; bu da bu kullanımın coğrafi açıdan ne denli geniş bir yayılım gösterdiğine işaret eder (Schmitz 1992, s. 67; Sturkenboom vd. 2022, s. 182).

15. yüzyılın ikinci yarısında Ming Devleti'nin zayıflamaya başlaması ve Çin'in batı sınırlarında yaşanan huzursuzluklar, diplomatik ve ticari ilişkilerin tamamen kesilmesine yol açmamışsa da bu ilişkileri önemli ölçüde sekteye uğratmıştır. Bu dönemde üretilen yazmalarda kullanılan Çin kâğıdının daha önce biriktirilmiş stoklardan mı kaynaklandığı, yoksa bu kıymetli kâğıtları içeren sevkiyatların Timurlu beyliklerine ulaşmaya devam mı ettiği kesin olarak bilinmemektedir. Türkmen yazmaları söz konusu olduğunda ise bu kâğıtların doğrudan Tebriz'e ulaşmaktan ziyade, 1468 yılında Türkmenlerin Herat'ı ele geçirmesinin ardından ganimet yoluyla bu kâğıtlara sahip oldukları öne sürülmüştür (Schmitz 1992, s. 68). Zira bu kâğıtların Herat atölyelerinde daha önce depolanmış olması muhtemeldir (Blair 2000, s. 27). Batı İran'daki Çin kâğıdının mevcudiyetine dair yakın zamanda ileri sürülen bir başka açıklamaya göre ise bu kâğıtlar 15. yüzyılın başlarında Şiraz'a gelen Çin elçilikleri aracılığıyla güneyden ulaşmış olabilir (Sturkenboom vd. 2022, s. 188–189). Kuşkusuz bu tür Çin kâğıtlarının Timurlu hakimiyetindeki Şiraz ve İsfahan'dan Çin'e giden elçi ve tüccarlar vasıtasıyla bölgeye ulaşmış olması da aynı derecede muhtemeldir (Rossabi 2014, s. 209). Seçilmiş örnekler üzerinde yapılan teknik incelemeler ve kimyasal analizler neticesinde, araştırmacılar bu kâğıtların—üzerlerindeki altın bezemelerle birlikte—büyük olasılıkla Doğu Asya'da üretildiği sonucuna varmıştır (Sturkenboom vd. 2022, s. 198). Bununla birlikte, incelenen örnek sayısının sınırlı oluşu göz önünde bulundurulduğunda, altın serpiştirmeyle ya da altın zerreciklerle süslenmiş kâğıtların en azından bir kısmının Çin kâğıtlarının estetiğini taklit etmek amacıyla Fars kültür coğrafyasında üretilmiş olabileceği ihtimali de dışlanamaz (Blair 2000, s. 29; Sturkenboom 2018, s. 210).

Çin kâğıtlarının yerel taklitlerinde kullanılan altın püskürtme (*zerefşân*) tekniği, 15.

yüzyılın başlarında İran'da zaten biliniyordu ve yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Timurlu kitap üretiminin önde gelen merkezlerinden biri olan Herat'ta oldukça yaygınlık kazanmıştı (Blair 2000, s. 30). Çin kâğıdı ya da onun yerel taklitleri üzerine üretilmiş yazmalar arasında nispeten geniş bir grup, hat levhalarından ya da şiir metinleri içeren ciltli eserlerden oluşmaktadır.

Muḥibbî'nin Varşova yazması bağlamında özellikle önemli el yazmalarından biri, Timurlu hükümdarı Ḥüseyin Bayḳara'nın (ö. 1506) dîvânıdır. Muhtemelen yaklaşık 1490 civarında üretilmiş olan bu yazma, zamanla dağılmıştır (Balfrej 2019, s. 138). Günümüze ulaşan en büyük bölümü otuz varaktan oluşur İstanbul'daki Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde (No. 1926) muhafaza edilmektedir, yapraklarının bir kısmı ise dünyanın çeşitli müze ve koleksiyonlarına dağılmıştır.

Saray kütüphanesi koleksiyonunun bir parçası olan bu yazma, yalnızca Varşova yazmasında da görülen renkli kâğıt ve altın zerreciklerle süslü derkenarlarıyla değil, aynı zamanda taşıdığı kültürel anlam açısından da dikkat çekicidir. (Resim 2: Ḥüseyin Bayḳara divanı, Library of Congress) Yazmanın hazırlandığı Ḥüseyin Bayḳara'nın Herat'ındaki edebî çevre, Sultan Süleymān döneminde gelişen zengin edebî kültür için önemli bir model teşkil etmiştir. Timurlu modeller, Osmanlı'nın imparatorluk kültürel paradigmasını oluşturma projesinin neredeyse her alanında önemli bir rol oynamış; özellikle edebiyat sahasında, Herat edebî çevresinin önde gelen simalarından ve klasik Orta Asya Türkçesi (Çağatayca) edebiyat geleneğinin kurucusu olan Mîr ʿAlî-şîr Nevâyî'nin eserleri, Osmanlı imparatorluk klasik şiir geleneği ve kanonunun oluşumu ve gelişimi üzerinde kayda değer bir etki yaratmıştır.

Her ne kadar bu yorum tamamen spekülatif olsa da, Varşova yazmasının görsel etkisini, Ḥüseyin Bayḳara'nın sarayına özgü edebî ihtişamı çağrıştırmak üzere kurgulanmış metin dışı (*extratextual*) bir gönderme olarak okumak abartılı sayılmamalıdır. Zira yazmanın estetik yapısı hem Herat'taki Timurlu kitap sanatını hem de Çin kâğıtlarıyla belirginleşen seçkinliğini yansıtmaktadır.

Varşova diîvânında kullanılan kâğıt, Çin kâğıtlarının aksine parlak bir yüzeye sahip değildir ve altın zerrecikler yaprakların her iki yüzeyinde de görülebilmektedir. Ayrıca Timurlu *zerefşânî* yazmalarından farklı olarak, bu nüshadaki altın bezemeler yalnızca sayfa kenarlarına has değildir çünkü metin altı dahil olmak üzere tüm yüzeye serpiştirilmiştir. Çin kâğıtları konusunda önde gelen uzmanlardan biri olan Ilse Sturkenboom, bu yazmada kullanılan kâğıdın yerel, yani Osmanlı coğrafyasında üretilmiş bir Çin kâğıdı taklidi olabileceği ihtimalini dışlamamaktadır. Saray bünyesinde faaliyet gösteren kitap sanatları atölyesinde İran kökenli pek çok sanatçının görev yaptığı göz önünde bulundurulduğunda hem kâğıdın, hem de zerefşânın, ciltte olduğu gibi İranlı ustaların elinden çıkmış olması da son derece muhtemeldir. Elbette bu varsayımın kesinlik kazanması için daha ayrıntılı analizlere ihtiyaç vardır. Bu yazmanın teknik özelliklerine odaklanan bir proje yürüten Negar Karimipourleilabadi tarafından söz konusu analizlerin gerçekleştirilmesiyle kâğıdın kökeninin kesin olarak belirlenebileceğini umuyorum.[2]

[2] Varşova yazmasında kullanılan kâğıda dair görüşlerini benimle paylaştıkları için Prof. Ilse Sturkenboom'a ve Negar Karimipourleilabadi'ye müteşekkirim.

4. Nüshanın önceki sahipleri

Kitabın önceki mülkiyetine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır; yazmada ne temellük kayıtları ne de şahsi mühürler yer almaktadır. Sadece Varşova Üniversitesi Kütüphanesi'ne ait bir damga mevcuttur. Mülkiyete dair izlerin yokluğu, yazmanın muhtemelen bilinmeyen bir tarihte cildinden ayrılmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Daha sonra gerçekleştirilen ve orijinal kapakların korunduğu yeniden ciltleme sırasında, bu tür kayıtların genellikle yer aldığı ön ve arka yan kâğıtları (zeyl varakları) yazmaya yeniden dâhil edilmemiş olabilir. Üstelik, yeniden ciltleme işleminin muhtemelen Varşova'da, Arap harflerini okuyamayan ve Arap harfli kitap ciltleme konusunda yetkin olmayan yerel bir mücellit tarafından yapılmış olması sebebiyle, varakların karıştığı ve bir kısmının ters çevrilmiş olarak yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

T. Majda'nın da yazmada herhangi bir mülkiyet kaydından söz etmemesi, yazmayı incelediği dönemde yan kağıtlarının eksik olduğunu düşündürmektedir. Majda'nın tanımında, Varşova Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Türkçe yazmaların Varşova'ya nasıl ulaştığına dair bir açıklama da yer almaz. Bu nedenle, Muḥibbî yazmasının Osmanlı topraklarından, büyük olasılıkla İstanbul'dan Polonya'ya nasıl intikal ettiği hâlâ bilinmemektedir.

Her ne kadar yazmada bu duruma açıkça işaret eden bir kayıt bulunmasa da, hem kâğıdın hem de cildin olağanüstü kalitesi, yazmanın İstanbul'daki saray çevresinde tertip edildiği varsayımını makul kılmaktadır.

5. Nüshanın müstensihi

Yazmanın müstensihi ile ilgili gözlemler, en az iki, hatta muhtemelen üç farklı kişinin metnin istinsahına katkıda bulunduğunu düşündürmektedir. Her ne kadar metnin tümü nesta'lik hatla yazılmış olsa da, yazı tarzında görünen farklılıklara dayanarak iki ana bölüme ayrılabilir. Daha önce de belirtildiği üzere, yazma zaman içinde cildinden ayrılmıştır. Yeniden ciltlenme işlemi Osmanlı Türkçesi divanlarının yapısına ya da Arap harflerine aşina bir kişi tarafından gerçekleştirilmediği için, yaprakların sıralaması bozulmuş ve bazı yapraklar bu süreçte kaybolmuştur.

Buna rağmen, yazmanın orijinal ilk bölümünün (son harfi ḳāf (ق) olan şiirlerle sona eren kısmın) Osmanlı hat geleneği içinde yetişmiş bir müstensih tarafından kaleme alındığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu tespit, özellikle Osmanlı yazmalarına özgü olan dāl–he (ده) ve re–he (ره) birleşimlerinin varlığıyla desteklenmektedir. Ayrıca kef (ک) harfinin üzerine üç nokta konularak *ñ* sesiyle okunan kelimelerin işaretlenmesi de (örneğin *göñül* (گوڭل, s. 115), *saña* (سڭا, s. 114), *kūyuñ* (كويڭ, s. 111) Osmanlı yazı geleneğine özgü başka bir belirgin özelliktir.

Yazı üslubu, ilk elin profesyonel olmayan bir kişiye ait olduğunu; ancak kullanılan kâğıdın olağanüstü kalitesine uygun, zarif bir hat ortaya koymak için ciddi bir çaba sarf ettiğini göstermektedir. Buna karşılık, ikinci tür nesta'lik deneyimli bir hattata ait olduğu izlenimi vermektedir. Bu müstensihin istinsah ettiği sayfalarda, yukarıda değinilen harf birleşimlerinin hiçbir zaman bitişik yazılmadığı, ayrıca kef (ک) harfinin üzerine üç nokta konularak *ñ* sesini belirtme uygulamasının tamamen terk edildiği görülmektedir. Bu iki el arasında daha önce belirtilen farklılıklara ek olarak bir ayırt edici özellik daha söz konusudur: *he* (ه) harfinin orta formu her iki yazı stilinde farklılık göstermektedir (Péri 2025, s. 444).

Bu ikinci bölümde, yazının bazı imlâ özellikleri de dikkat çekicidir ve metnin İran'da eğitim görmüş bir müstensih tarafından yazılmış olabileceğini düşündürmektedir. 16. yüzyıl

Osmanlı metinlerinde, kalın ünlüler içeren ve *s* sesiyle başlayan Türkçe kelimeler genellikle Arap alfabesindeki *ṣād* harfiyle yazılırken, yazmanın bu "İranî" bölümünde söz konusu kelimeler birçok örnekte *sīn* ile yazılmıştır (örneğin, *saḳın* سقن, s. 148; *saçuña* سچوکه, s. 178). Bu tür kullanım, İran ve Orta Asya'da kayda geçirilmiş Türkçe metinlerde sıkça görülmektedir.

Ayrıca bu bölümde dikkat çeken bir başka özellik ise, birçok örnekte Türkçe kelimelerin ilk hecesinde yer alması beklenen ünlü işaretlerinin (*elif*, *yā'* veya *vāv*) eksik bırakılmasıdır. Oysa 16. yüzyıl Osmanlı yazı geleneğinde bu tür kelimelerde genellikle bu harfler kullanılırdı (örnek olarak: وارمغه yerine ورماغه, s. 141; ویره yerine ویره, s. 142; بولمدم yerine بلمدم, s. 179).(Resim 3: *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova nüshası, s. 114 - Osmanlı el yazısı; Resim 4: *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova nüshası, s. 178 Iran el yazısı)

Yazmanın 4. sayfasında, üçüncü bir yazı türüyle kaleme alınmış tam bir gazel yer almaktadır. (Resim 5: *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova nüshası, s. 4, Muḥibbî kendi hattı) Aynı el yazısı, yazmanın çeşitli sayfalarına dağılmış ve sonradan eklenmiş düzeltmelerde de görülmektedir (örneğin, s. 87, 110, 161). (Resim 6: *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova nüshası, s. 161, Muḥibbî kendi hattıyla düzeltmeler) Bu bölümlerdeki bazı harf biçimleri ve birleşimler, Kânûnî Sultan Süleymân'ın kendi eliyle yazdığı ve günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilen (Hazine Kitaplığı, No. 1132) şiir mecmuasındaki yazıyla dikkate değer benzerlikler taşımaktadır (Kânûnî Sultan Süleyman 2014).

Yazmadaki üçüncü tür el yazısı, ayrıca Topkapı Sarayı Arşivi'nde korunan bir belge grubunda yer alan hat ile de güçlü benzerlik göstermektedir. 1529 yılına tarihlenmesi muhtemel olan ve müstakil yapraklardan oluşan bu belge grubu, yakın zamanda Ercan Akyol tarafından keşfedilmiştir.[3] Bu belgelerin içeriğini analiz eden bir çalışmanın yakında yayımlanması umulmaktadır; zira söz konusu yapraklarda yer alan metinler, birden fazla açıdan büyük önem ve değer taşımaktadır. Bir yandan kronolojik olarak Varşova divanına son derece yakındırlar; öte yandan da Sultan'ın en azından bazı şiirlerini nasıl kaleme aldığına dair nadir bir bakış sunmaktadırlar.

Bu benzerlikler, Varşova dîvânında üçüncü el tarafından yazılmış beyitlerin, aslında bizzat Süleymān'a ait el yazısı örnekleri olabileceği yönünde bir varsayımı desteklemektedir.

Divanın başında yer alan ve besmeleyi içeren ilk beyit, başka yazmalarda hafif değişikliğe uğramış bir biçimde bir gazelin matlaʿ beyti olarak yeniden karşımıza çıkmaktadır (Yavuz ve Yavuz 2016, s. 129) ve aynı zamanda Süleymân'ın kendi eliyle yazılmış gibi görünmektedir. Buna karşın, dīvānda yer alan ilk tam gazel, yazmadaki birinci el yazısından sorumlu kişi tarafından istinsah edilmiştir. Bu el yazısı, 4. sayfada ve besmele beytinde Süleymân'a atfedilen yazıdan açık biçimde farklı olsa da, bazı harf biçimleri ve birleşimlerde dikkat çekici benzerlikler gözlemlenmektedir. Bu durum, daha önce "Osmanlı okuryazarı bir amatöre" ait olduğu düşünülen ilk el yazısının, aslında Süleymān'ın kendi el yazısının hat estetiğine uygun biçimde düzenlenmiş, yani hat sanatına yaklaşan bir versiyonu olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Bu varsayım şimdilik spekülatif düzeydedir ve ancak ayrıntılı bir karşılaştırmalı hat analiziyle doğrulanabilir. Eğer bu hipotez teyit edilirse,

[3] Yayımlanmamış araştırmasını benimle paylaştığı için Dr. Ercan Akyol'a derin şükranlarımı sunarım.

Varşova yazmasının kayda değer bir bölümünün bizzat Süleymân'ın eliyle kaleme alındığı sonucuna varmak mümkün olacaktır.

6. Varşova Nüshası ve Ona En Yakın Yazmalar

Yazmanın içeriğinin tam olarak belirlenmesi, mevcut nüshalar temelinde yapılacak karşılaştırmalı bir analizle yürütülecek daha kapsamlı araştırmalarla mümkün olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, yazmanın yaprakları zamanla karışmış ve bazıları tamamen kaybolmuştur; bu durum, orijinal içeriğin yeniden inşasını oldukça güçleştirmektedir. Neyse ki, ilk incelemelere göre doğrudan Varşova yazmasından istinsah edildiği anlaşılan iki nüsha mevcuttur. Bunlardan biri, daha önce anılan Konya Mevlâna Müzesi'ndeki nüshadır (No. 2407); diğeri ise, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Koleksiyonu'nda (T. 2042**)** numarasıyla kayıtlı yazmadır. Her iki yazma da tarih belirtilmeksizin istinsah edilmiştir, ne müstensihleri ne de istinsah edildikleri yer bilinmektedir. Ancak aralarında önemli bir fark vardır: Mevlana Müzesi'nde muhafaza edilen nüsha, Muḥibbî üzerine yapılan araştırmalarda daha önce kullanılmıştır. Buna karşılık, İstanbul Üniversitesi'nde bulunan nüsha şimdiye dek araştırmacıların dikkatinden kaçmış ve bilimsel literatürde yer bulmamıştır.

Mevlâna Müzesi nüshası, bilim dünyasına ilk kez Abdülbaki Gölpınarlı tarafından 1971 yılında yayımlanan koleksiyon kataloğunda tanıtılmıştır (s. 323). Gölpınarlı, bu eserde yazmanın ayrıntılı bir tanımını sunmuş, cilt ve tezhip özelliklerinden yola çıkarak, nüshanın ya İstanbul'daki saray için ya da Konya'daki Mevlana Dergâhı için hazırlandığını ileri sürmüştür. Orhan Yavuz ve Kemal Yavuz, Muḥibbî şiirlerinin 2016 yılında yayımladıkları edisyonunda bu Konya nüshasından faydalanmışlardır. Söz konusu eser, yalnızca bu nüshada yer alan bazı gazelleri içermektedir. Ancak, nüshanın hem başı hem de sonu eksik olduğundan, pek çok şiir bu yazmada yer almamaktadır. Eksik şiirlerin tespiti, büyük ihtimalle Varşova ve İstanbul Üniversitesi nüshalarının karşılaştırmalı incelenmesiyle mümkün olacaktır.

İstanbul Üniversitesi nüshasının nerede ve ne zaman istinsah edildiği bilinmemektedir; çünkü istinsah kaydında bu konuda herhangi bir bilgi yer almaz. Ancak, daha önce de işaret edilen bazı İranî özelliklerin bu nüshada da korunmuş olması, eserin doğrudan doğruya Varşova nüshasından istinsah edildiğini açıkça göstermektedir. Örneğin, daha önce bahsi geçen *saçuña* kelimesi burada da başlangıçta *sîn* harfiyle yazılmıştır (vr. 34b). Bu nüshanın asıl önemi ise tam olmasıdır; bu durum, Varşova nüshasının orijinal içeriğinin ve şiirlerin asıl sıralamasının yeniden inşası için önemli bir imkân sunar. Bununla birlikte, İstanbul Üniversitesi nüshasının Osmanlı müstensihi Muṣṭafâ b. ʿAbdallâh'ın, Varşova nüshasında yer alan birçok bariz hatayı açıkça tashih ettiğini belirtmek gerekir

Gazel hezec-i müsemmen-i sâlim (. - - - | . - - - | . - - - | . - - - -) vezninde kaleme alınmıştır. Ancak Varşova nüshasında beyit vezin açısından hatalı bir biçimde yazılmıştır, ve biri birinci, diğeri ise üçüncü cüzde olmak üzere iki önemli hata içermektedir: *Rūḫı üstinde revşendür ki ḳasd dur īmāna* (روخی اوستنده روشندر که قصد دور ایمانه, s. 142). Birinci cüzde, *rūḫ* (ruh, yüz) kelimesi yanlış biçimde *vāv* harfiyle yazılmıştır; bu da kelimeyi aslında olması gereken kısa-hece ölçüsünden uzun-hece hâline getirerek vezni bozmaktadır. Üçüncü cüzde ise hem *ḳaṣd* (kast, niyet) kelimesinden sonra gelmesi gereken üçüncü tekil şahıs iyelik eki eksiktir, hem de cüzün son hecesi tamamen düşmüştür. Mevlâna Müzesi nüshasının müstensihi, beyitteki birinci mef'ûlde yer alan hatayı düzeltmiş, üçüncü mef'ûlde ise yalnızca bir hatayı fark ederek düzeltmiş, fakat -dur edatından önce eksik olan heceyi fark edememiştir:

Ruḥı üstinde revşendür ki ḳasdı dur īmāna (رخی اوستنده روشندر که قصدی دور ایمانه, vr. 79a). Buna karşın, İstanbul Üniversitesi nüshasının müstensihi bir adım daha ileri giderek beyitteki tüm hataları düzeltmiştir: *Ruḥı üstinde revşendür ki ḳasdı vardur īmāna* (رخی اوستنده روشندر که قصدی واردور ایمانه, vr. 48a).

Bu çalışmanın amacı, Varşova nüshasının içeriğine dair ayrıntılı bir inceleme sunmak değildir; bununla birlikte, bu özel yazmanın muhtevası bakımından da istisnai bir nitelik taşıdığı mutlaka belirtilmelidir. Nüshada, daha önce bilinmeyen ve yayımlanmamış bazı gazellerin yanı sıra, sonraki dîvânlarda açık biçimde düzeltilmiş halleriyle yer alan metinler de bulunmaktadır.

7. Sonuç

Sonuç olarak, Muḥibbî'nin Varşova dîvânı birçok bakımdan müstesna bir eser olarak değerlendirilebilir. Sultan Süleymân'a ait, şimdiye dek gün yüzüne çıkmış olan en erken tarihli şiir mecmuasıdır. Büyük olasılıkla sultanın bizzat sahip olduğu bu nüsha, yalnızca bazı metinlerin kendi el yazısıyla kaydedilmiş olması bakımından değil, içeriğinin derlenmesinde de doğrudan rol üstlenmiş olması ihtimaliyle dikkat çekmektedir. Bu özelliklerinin ötesinde, henüz yayımlanmamış bazı şiirleri de ihtiva etmektedir. Abartılı da olsa, bu eser Muḥibbî araştırmalarının Kutsal Kasesi (*Holy Grail*) olarak nitelendirilebilir; zira Muḥibbî şiirleri külliyatına dair birçok sorunu aydınlatma potansiyeline sahiptir.

El yazmasının sanatsal niteliği de ayrıca kayda değerdir: eğer kullanılan kâğıdın Osmanlı topraklarında üretildiği tespit edilirse, söz konusu eser Çin kâğıdı estetiğinden esinlenen Osmanlı taklitlerinin bilinen en erken tarihli örneğini oluşturabilir.

İleride yapılacak araştırmalar bu el yazması hakkındaki bilgilerimizi daha da derinleştirebilir; ancak bugünden rahatlıkla söylenebilir ki, Muhibbi Dîvânı'nın Varşova nüshası Osmanlı edebiyat, kültür ve sanat tarihi açısından son derece önemli bir kaynak niteliğindedir. 16. yüzyılda Osmanlı imparatorluk kültürel kimliğini inşa etmeye yönelik yürütülen projenin doğasına dair derinlemesine bir anlayışa katkı sunabilecek nitelikte veriler içermektedir.

KAYNAKÇA

Birincil kaynaklar

Ak, C. (1987). *Muhibbî Dîvânı. İzahlı Metin*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ḥusayn Bayḳara, *Dîvân-i Ḥusaynî*. Turkish and Islamic Arts Museum Ms. 1926.

Kânûnî Sultan Süleyman (2014). *Muhibbî Dîvânı. Kendi Hattıyla*. Ed. Orhan Yavuz. Istanbul.

Sulṭân Süleymân. *Dîvân-i Muḥibbî*. Varşova Üniversitesi Kütüphanesi, Sygn. 219.

Sulṭân Süleymân. *Dîvân-i Muḥibbî*. Istanbul University Library, Nadir Eserler Koleksiyonu, T 2042.

Sulṭân Süleymân. *Dîvân-i Muḥibbî*. Mevlâna Müzesi, M. 2407.

Sulṭân Süleymân. *Dîvân-i Muḥibbî*. Museum für Kunst und Gewerbe - Gerd Bucerius Bibliothek, Ms. 1886.168.

Sulṭân Süleymân. *Dîvân-i Muḥibbî*. National Library of Israel. Ms. Yahuda Ar. 1065.

Sulṭân Süleymân. *Dîvân-i Muḥibbî*. Türk İslam Eserleri Müzesi, 1962.

Yavuz, O. and Yavuz, K. (2016). *Muhibbî Dîvânı. Bütün Şiirleri*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

İkincil kaynaklar

Balfrej, L. (2019). *The Making of the Artist in Late Timurid Painting*. Edinburgh University Press.

Blair, Sh. S. (2000). Color and Gold: The Decorated Papers Used in Manuscripts in Later Islamic Times. *Muqarnas* 17, 24–36.

Gölpınarlı, A. (1971). *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*. Vol. 2. T. C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Majda, T. (1967). *Catalogue des manuscrits Turcs et Persans*. Zakład Orientalistyki Polskiej Akademii Nauk.

Kut, G. (2019). Muhibbî Divanı'nın Yayımları ve Nüshaları Üzerine. Kurt, B. (ed.) *Kanunî Sultan Süleyman ve Bursa*. Gaye Kitabevi.

Czygan, Ch. (2024). The Ottoman Ruler Poet Sultan Süleyman I, His Third Divan, and His Reception beyond the Palace Walls. Fierro, M., Brentjes, S. ve Seidensticker, T. (Ed.), *Rulers as Authors in the Islamic World. Knowledge, Authority and Legitimacy*. Brill, 547–560.

Péri, B. (2025). A Preliminary Record on Recent Discovery. The Earliest-Dated Collection of Poemsby Kanunî Sultan Süleyman "Mihubbî". Dávid, G. Molnár, A. ve Fodor, G. (Ed.) *Hürmetler. Studies in Honour of Pál Fodor on His Seventieth Birthday*. HUN-REN TTI, 441–456.

Péri, B. (2019). The Persian Imitation Gazels (Nazires) of Kanuni Sultan Süleyman Muhibbi (1520–1566) As They Are Preserved In a Hitherto Unnoticed Early Copy of His Divan. *ASOBID* 5, 95–120.

Rajkai, Zs. (2025). Timurids and Ming Chinese on the Remnants of the Chingisid Empire. Csirkés F. ve Péri B. (Ed.), *Mongols, Tatars, and Turks in the Persianate World. Essays in Honor of István Vásáry*. Brill, 89–111.

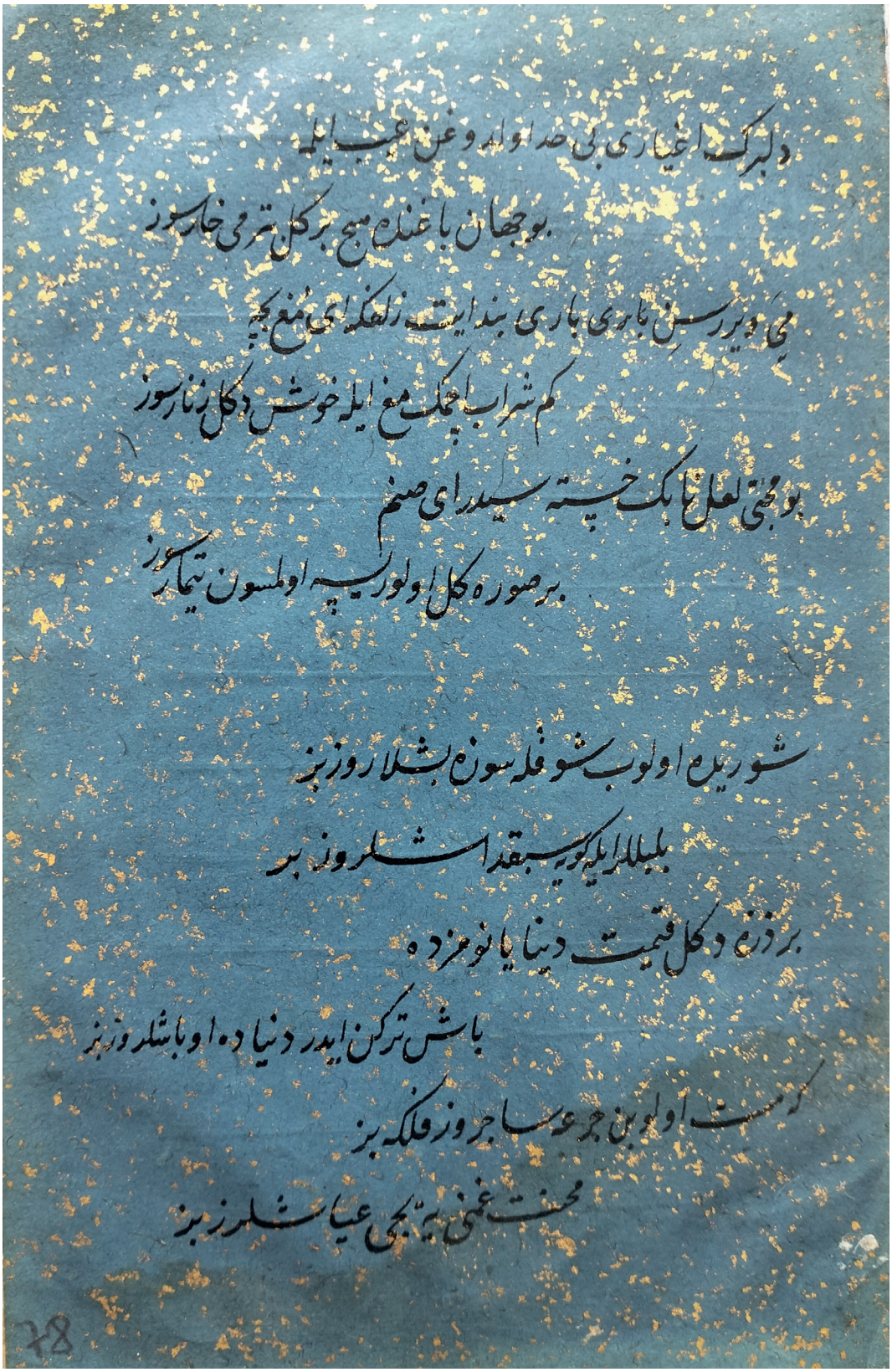
Rossabi, M. (2014), *Yuan to Modern China and Mongolia: The Writings of Morris Rossabi*. Brill.

Schmitz, B. (1992), *Islamic Manuscripts in the New York Public Library*. The Library, New York.

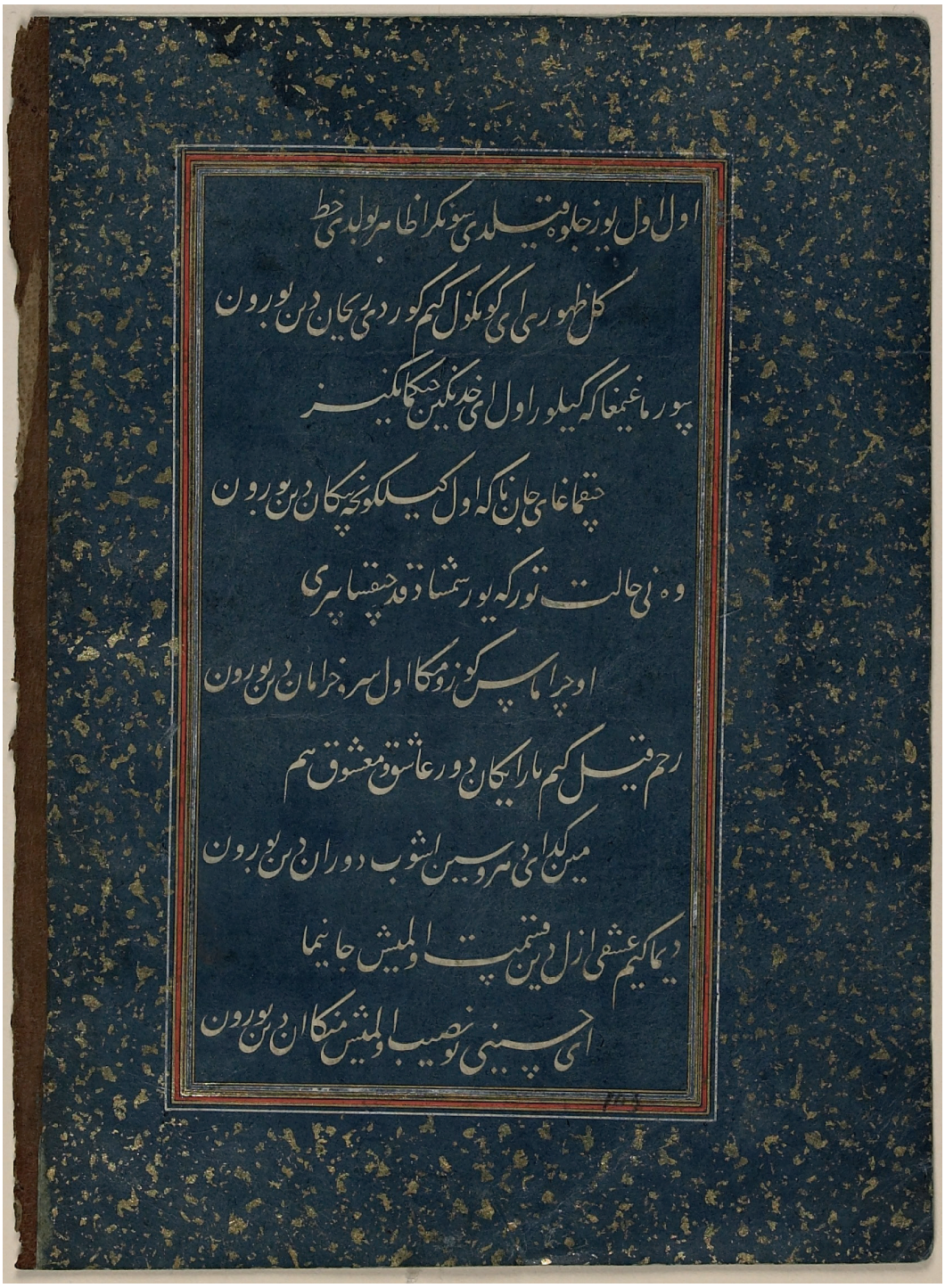
Yu, Y. (2021). Gold-sprinkled: Chinese paper and Persian book arts during the fifteenth century. In O. Cacchione, & W.-C. Lin (Eds.), *The allure of matter: materiality across Chinese art*. University of Chicago Press, 92–113.

Sturkenboom, I., Bisulca, C., Bosch, S., Colini, C., and Helman, A. (2022). Chinese decorated paper in Persianate manuscripts of the fifteenth century: Materiality, use and meaning. In L. Korn (ed.), *Writing as intermediary: Text–image relations in early modern Islamic cultures*. University of Bamberg Press, 173–219.

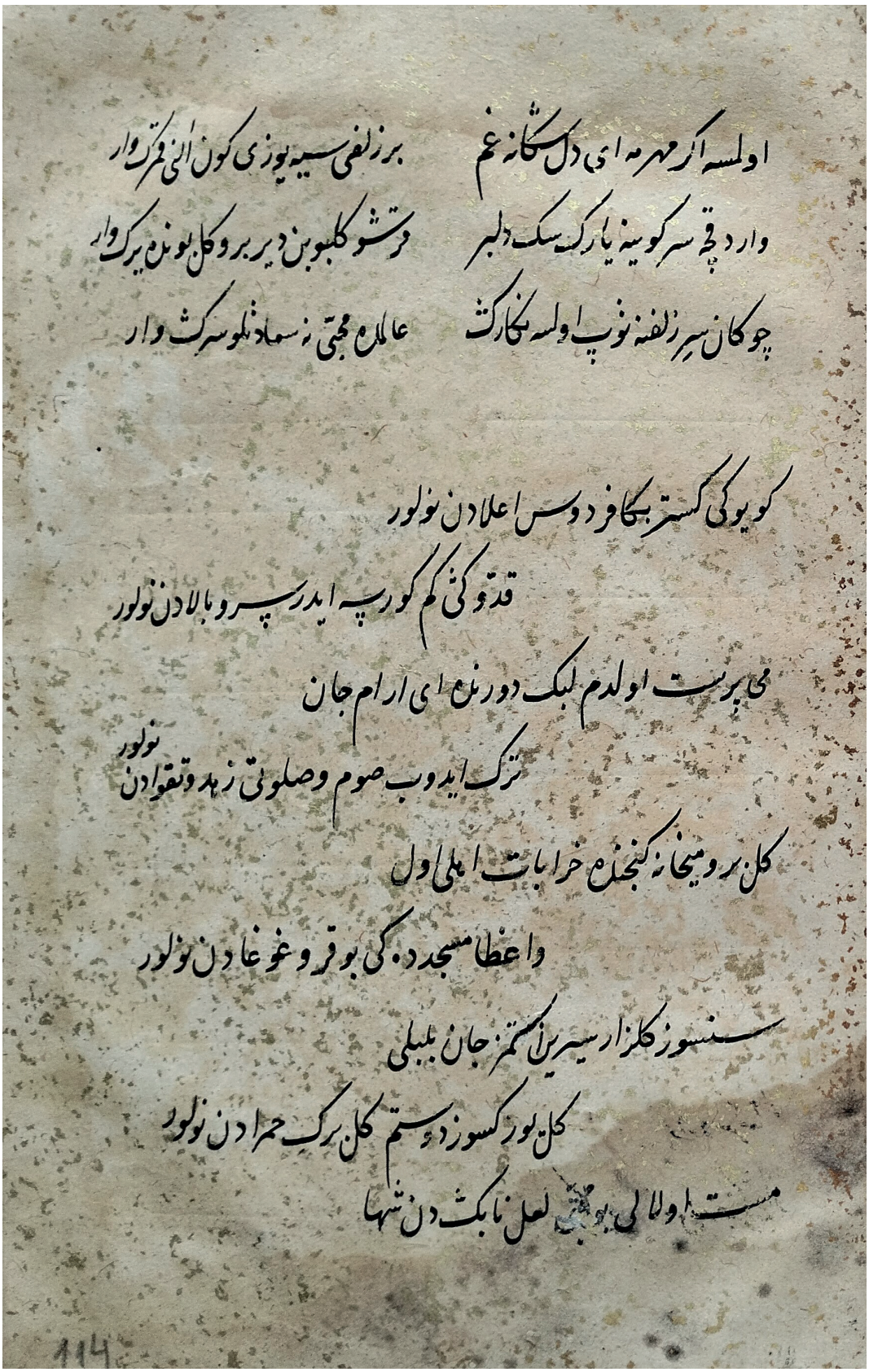
GÖRSEL LİSTESİ

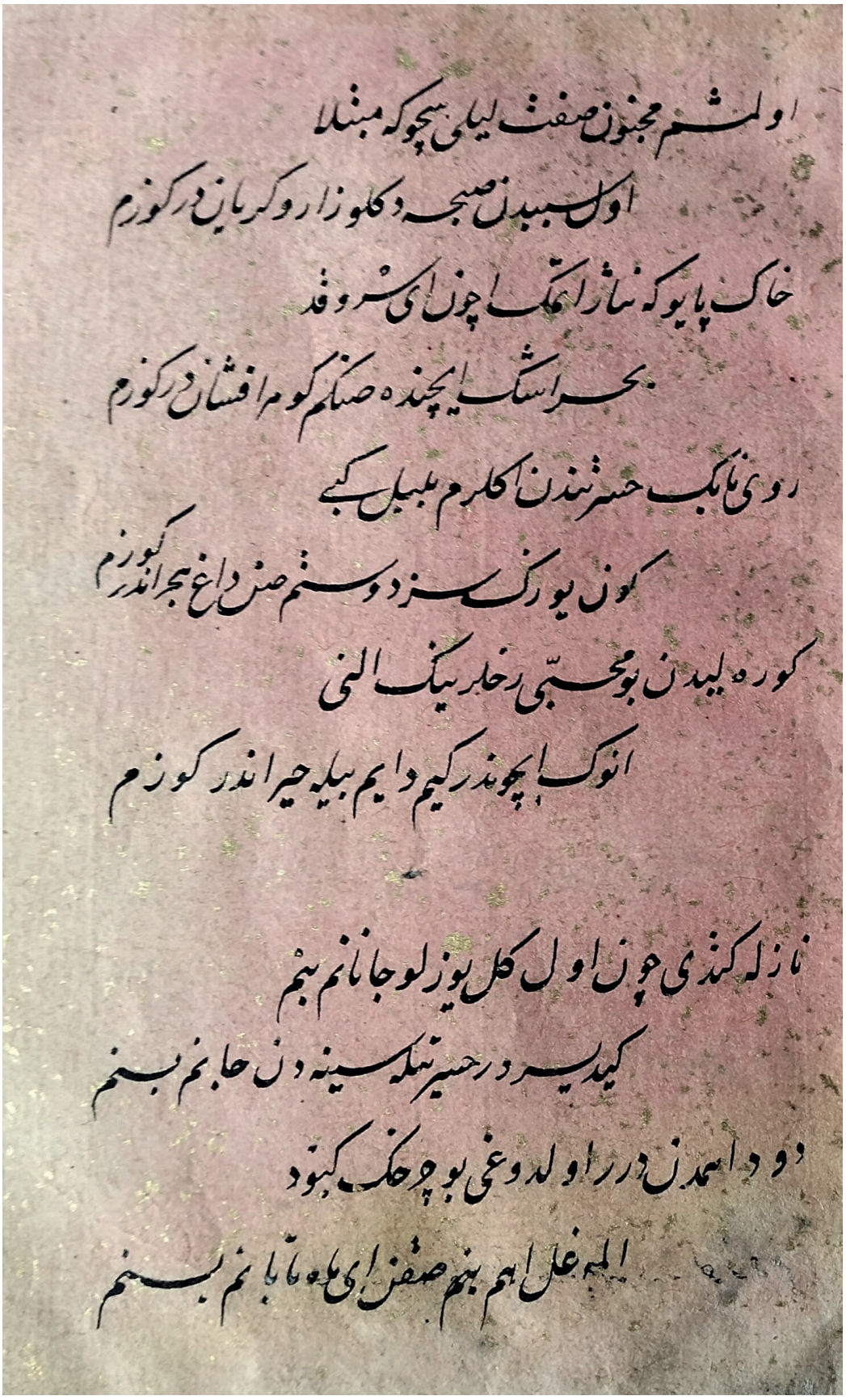
Res. 1. *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova Üniversitesi Kütüphanesi, Sygn 219, s. 78 (Varşova Üniversitesi Kütüphanesi izniyle)

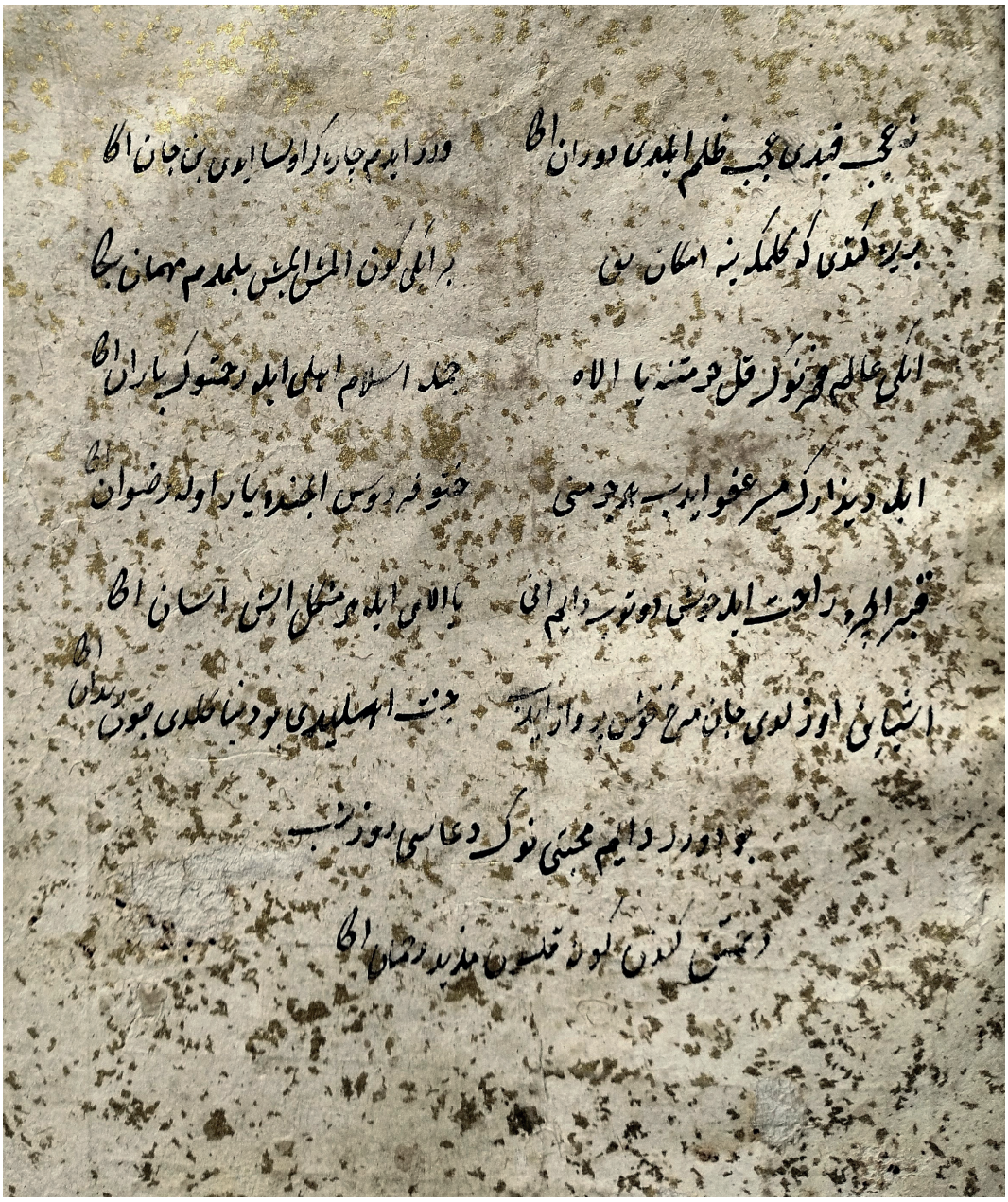
Res. 2. *Dîvân-ı Ḥüseyin Bayḳara*'dan bir yaprak, Washington D.C., Washington D.C., Library of Congress, African and Middle East Division, Near East Section Persian Manuscript Collection, 2019714483, Açık erişim: https://www.loc.gov/item/2019714483/

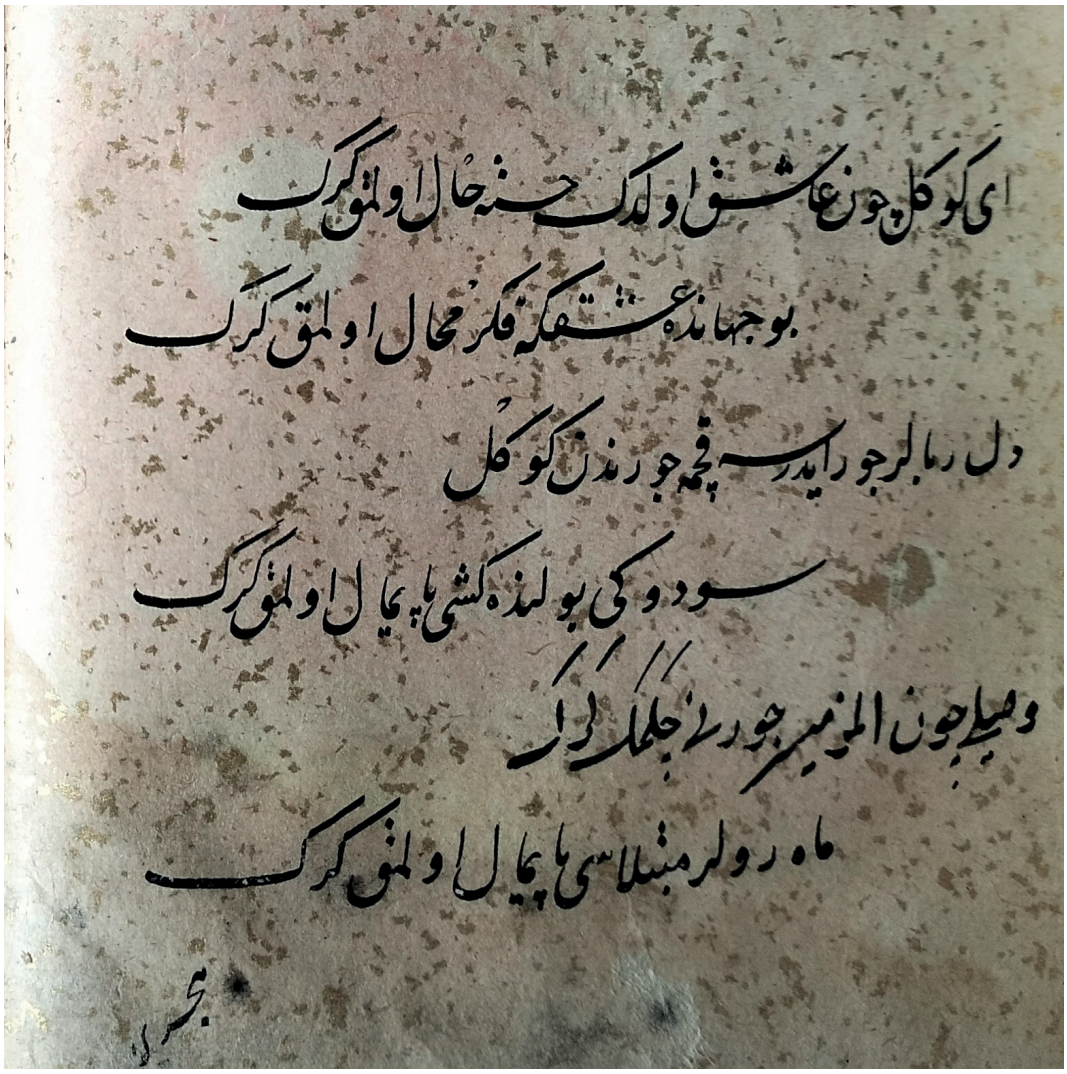
Res. 3. Osmanlı yazım geleneğini izleyen bir örnek. *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova Üniversitesi Kütüphanesi, Sygn 219, s. 114 (Varşova Üniversitesi Kütüphanesi izniyle)

Res. 4. Fars yazım geleneğini izleyen bir örnek. *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova Üniversitesi Kütüphanesi, Sygn 219, s. 178 (Varşova Üniversitesi Kütüphanesi izniyle)

Res. 5. Sultan Süleyman'ın hattıyla yazılmış bir sayfa. *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova Üniversitesi Kütüphanesi, Sygn 219, s. 4 (Varşova Üniversitesi Kütüphanesi izniyle)

Res. 6. Sultan Süleyman'ın kendi hattıyla düzelttiği bir sayfa şiir. Sondan bir önceki mısra (*Vaşlı çün olmaz müyesser cevrini çekmek gerek*) düzeltilmiştir. *Dîvân-ı Muḥibbî*, Varşova Üniversitesi Kütüphanesi, Sygn 219, s. 161 (Varşova Üniversitesi Kütüphanesi izniyle)